

Beleggingen van pensioenfondsen in Nederlandse duurzame energie

Een quick scan voor Natuur & Milieu

Jan Willem van Gelder
Joeri de Wilde

2 mei 2013

profundo
O N D E R Z O E K & A D V I E S

Naritaweg 10
1043 BX Amsterdam
Tel: 020-8208320
E-mail: profundo@profundo.nl
Website: www.profundo.nl

Samenvatting

In dit rapport wordt onderzocht of Nederlandse pensioenfondsen (een deel van) hun private beleggingen in duurzame energie in Nederland beleggen. Indien mogelijk zijn de investeringen in private duurzame energie zoveel mogelijk gespecificeerd. De volgende Nederlandse pensioenfondsen zijn onderzocht:

- Algemeen Burgerlijk pensioenfonds (ABP)
- Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL)
- Bedrijfstakpensioenfonds voor de Detailhandel (BPD)
- Stichting bedrijfstakpensioenfonds voor de Bouwnijverheid (bpfBOUW)
- Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten (SPMS)
- Stichting Pensioenfonds Openbaar Vervoer (SPOV)
- Pensioenfonds Vervoer
- Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PfZW)
- Pensioenfonds voor de Grafische Bedrijven (PGB)
- Pensioenfonds van de Metalelektro (PME)
- Pensioenfonds Metaal en Techniek (PMT)
- PNO Media
- Rabobank Pensioenfonds
- Spoorwegpensioenfonds

Tabel 1 laat de private beleggingen in duurzame energie als percentage van de totale beleggingen van pensioenfondsen zien, en toont ook de geschatte waarde van beleggingen in duurzame energie per pensioenfonds. Het percentage van de totale beleggingen dat is belegd in duurzame energie varieert van 0,00% (Pensioenfonds Vervoer) tot 1,45% (PGB).

Tabel 1 Percentage beleggingen in duurzame energie

Pensioenfonds	Totale beleggingen eind 2011 (€ miljoen)	Beleggingen in duurzame energie / totale beleggingen (%)*	Geschatte waarde beleggingen in duurzame energie eind 2011 (€ miljoen)
ABP	308.996	0,29	896,1
BPL	9.395	0,09	8,5
bpfBOUW	32.787	0,17	49,44
SPOV	2.613	Onbekend	Onbekend
Pensioenfonds Vervoer	12.629	0,00	0,0
PfZW	110.688	0,51	564,5
PGB	11.740	1,45	170,2
PME	28.479	0,10	28,5
PMT	40.883	0,27	110,4
PNO Media	3.441	Onbekend	Onbekend
Rabobank Pensioenfonds	12.235	0,05	6,1
Spoorwegpensioenfonds	11.685	Onbekend	Onbekend
SPOV	2.613	Onbekend	Onbekend
Totaal	585.571	0,33	1.834

* Onderzoek Profundo in maart 2012, op basis van cijfers over 2010

De pensioenfondsen in Tabel 1 hadden eind 2011 een totale belegd vermogen van € 585,6 miljard. Dat is 73,0% van het totale belegde vermogen van alle Nederlandse pensioenfondsen (€ 802,2 miljard)¹. Gezamenlijk hadden de 9 fondsen waarvoor we een percentage konden vinden 0,33% van hun belegd vermogen in duurzame energie belegd (€ 1.834 miljoen).

Deze informatie werd verkregen door voor ieder pensioenfonds na te gaan welk deel van totale beleggingen was bestemd voor private beleggingen in duurzame energie, dat wil zeggen: beleggingen in bedrijven zonder beursnotering die zich bezig houden met duurzame energie. Onder private beleggingen vallen meerdere beleggingscategorieën, zoals private equity en infrastructuur. Voorbeelden van private investeringen in duurzame energie zijn bijvoorbeeld een direct belang in een windmolenpark, of een belang in een private equity fonds dat een portfolio van meerdere beleggingen in duurzame energie beheert.

De informatie over private beleggingen van pensioenfondsen is in de meeste gevallen niet openbaar. Voor deze private beleggingen is daarom gebruikt gemaakt van de informatie die door de pensioenfondsen zelf is aangeleverd. Het aandeel van private beleggingen in duurzame energie in de totale beleggingen is voor ieder pensioenfonds uitgedrukt in een percentage. Hoe hoger dit percentage, des te beter scoort het pensioenfonds op deze indicator.

Tabel 2 laat voor zeven grote pensioenfondsen zien waar hun beleggingen in duurzame energie plaats vinden. Van Pensioenfonds Vervoer is als enig pensioenfonds bekend dat het geheel niet in duurzame energie belegt. Van de zes andere pensioenfondsen is bekend dat zij buiten Nederland beleggen in duurzame energie, voornamelijk of geheel in Europa. Van vier pensioenfondsen - ABP, PfZW, PNO Media en het Spoorwegpensioenfonds - is bekend dat zij ook beleggen in duurzame energie in Nederland, maar aanzienlijk minder dan in het buitenland. Van BpfBOUW en SPOV is niet bekend of ze ook beleggen in duurzame energie in Nederland.

Tabel 2 Locatie van investeringen in duurzame energie

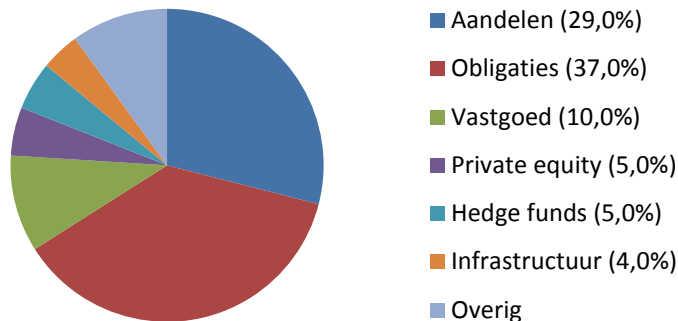
Pensioenfonds	Investerings in Nederland	Investerings buitenland
ABP	Gering	Ja, voornamelijk Europa
bpfBOUW	Onbekend	Ja, Europa
SPOV	Onbekend	Ja, Europa
Pensioenfonds Vervoer	Geen	Geen
PfZW	Gering	Ja, voornamelijk Europa
PNO Media	Gering	Ja, voornamelijk Europa
Spoorwegpensioenfonds	Gering	Ja, Europa

Onderbouwing

1. Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds

Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds heeft eind 2011 € 308.996 miljoen aan totale beleggingen.² Figuur 1 laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 1 Totale beleggingsportefeuille ABP

Bron: ABP, "Totale Beleggingsportefeuille", ABP, December 2011.

APB belegde in maart 2012 naar eigen zeggen € 1,5 miljard van het totale vermogen in alternatieve investeringen met een duurzaam karakter. Geschat werd toen dat 50% hiervan private duurzame energie betrof. Dit kwam neer op 0,29% van het totale belegde vermogen.³ Deze 0,29% zou nu neerkomen op een bedrag van € 896,1 miljoen privaats belegd in duurzame energie. In het Verslag Verantwoord Beleggen 2011 specificeert ABP enkele beleggingen met een hoge duurzaamheidswaarde:⁴

- In de categorie infrastructuur zegt ABP te investeren in duurzame energie. Volgens het pensioenfonds wordt 5% van deze categorie besteedt aan duurzame energie.⁵ Dit zou neerkomen op een bedrag van ongeveer € 618 miljoen. In 2011 kwalificeert ABP twee investeringen in de infrastructuur als zeer duurzaam:
 - Een belegging in het Duurzame Energie Fonds, dat zich richt op duurzame energieprojecten zoals windmolenparken op het land en kleine watercentrales in Europa. In 2011 is er belegd in 15 windmolenparken, drie zonne-energieparken en 14 parken op het gebied van kleine waterkrachtcentrales. Het is onbekend in welke landen in Europa door het fonds wordt belegd, en evenmin is bekend hoe groot het mandaat van ABP in dit Duurzame Energie Fonds is.
 - Een Publiek-Private Samenwerking Fonds in de Verenigde Staten dat zich richt op spoorwegen, ziekenhuizen, scholen en waterzuivering. Het is onbekend hoe groot het mandaat van ABP in dit fonds is.
- In de categorie private equity rangschikt ABP ook twee investeringen als duurzaam. Het gaat hier niet om duurzame energie, maar om beleggingen in microfinanciering (o.a. in India) en beleggingen in gezondheidszorginstellingen in Afrika. Verder noemt ABP in de categorie bosbouw een belegging in Mozambique duurzaam.

Verder investeert ABP via vermogensbeheerder Triodos Investment Management (Nederland) in een duurzaam energiefonds genaamd Ampere Equity Fund. Het in 2007 en 2008 in dit fonds geïnvesteerde vermogen bedraagt 320 miljoen, verdeeld over vier

institutionele beleggers. Geschat kan dus worden dat ABP voor € 80 miljoen in dit fonds participeert, de marktwaarde van deze investering is echter onbekend. Het Ampere Equity Fund investeert in duurzame-energieprojecten in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Nederland, Frankrijk, Spanje en Italië:

- In het **Verenigd Koninkrijk** heeft het Ampere Equity Fund een minderheidsbelang in het 367 MW windmolenpark op zee genaamd Walney en 50% van de aandelen van Carragh Gheal, een 46 MW windmolenpark op het land dat eind 2012 operabel moet zijn.
- In **Duitsland** is het fonds eigenaar van het 22,5 MW windmolenpark Spremberg in Oost-Duitsland. Verder is het fonds in Duitsland eigenaar van drie andere windmolenparken met een capaciteit van 39,6 MW en 90% eigenaar van een portefeuille van 4 windmolenparken.
- In **Nederland** heeft het Ampere Equity Fund een 32% aandeel in het 44 MW windmolenpark in Koegorspolder te Zeeland.
- In **Frankrijk** is het fonds groootaandeelhouder in een portfolio van in totaal 5MW aan zonne-energieprojecten en is het mede-eigenaar van een 34 MW fotovoltaïsche portefeuille met installaties in Auvergne en PACA.
- In **Spanje** is het Ampere Equity Fund actief in zonne-energie en windenergie. De zonne-energieprojecten vinden plaats in Andalusië. Het fonds heeft een daar een 24,5% aandeel in de 46 MW zonne-portefeuille, welke bestaat uit 9 verschillende plekken. Verder is het fonds in Spanje 50% eigenaar van de zonneparken Aznacollar en Los Cabezos, beide met een capaciteit van 2,2 MW. Tot slot is het Ampere Equity Fund geheel eigenaar van het Murcia zonnepark. Wat betreft windmolenparken is het fonds in Spanje eigenaar van twee windmolenparken waaraan gewerkt wordt.
- In **Italië** is het Ampere Equity Fund actief in zonne-energie. Het heeft daar geïnvesteerd in een portefeuille van fotovoltaïsche zonneprojecten in de regio van Puglia. Het fonds is eigenaar van 75% van twee 1MW projecten met een totale capaciteit van 20MW.⁶

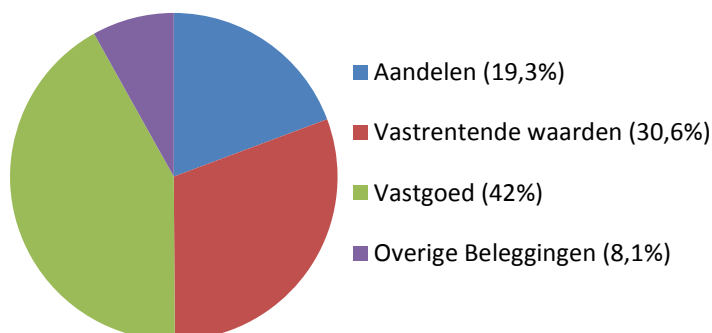
ABP zegt in zijn jaarverslag over 2011 dat de rol van duurzaamheid in niet-beursgenoteerde beleggingen prominenter is geworden. Er is in verschillende nieuwe beleggingen met hoge duurzaamheidswaarde geïnvesteerd en het uitvoeringsbedrijf heeft gesproken met beleidsmakers aangaande de wetgeving die duurzame investeren makkelijker moet maken.⁷

In totaal investeert ABP dus naar schatting 0,29% (€ 896,1 miljoen) van het totale belegde vermogen in private duurzame energie. Er is één specifieke investering bekend in private duurzame energie in Nederland, maar van de bekende investeringen wordt de rest in het buitenland geïnvesteerd. De private beleggingen in duurzame energie in Nederland zijn dus gering en het overgrote deel wordt belegd in de rest van Europa.

2. bpfBOUW

bpfBOUW heeft eind 2011 € 32.787 miljoen aan totale beleggingen.⁸ Figuur 2 laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 2 Totale beleggingsportefeuille bpfBOUW

Bron: bpfBOUW, "Portefeuilleoverzicht naar beleggingscategorie", bpfBOUW, December 2011.

De overige beleggingen omvatten 8,1% van de totale beleggingsportefeuille. Deze beleggingen bestaan uit infrastructuur, hedgefondsen, private equity en grondstoffen. BpfBOUW belegde in maart 2012 naar eigen zeggen € 49,44 miljoen van het totale vermogen in private beleggingen in duurzame energie. Dit kwam neer op 0,17% van het totale belegde vermogen. Deze 0,17% zou nu neerkomen op een bedrag van € 55,7 miljoen miljoen privaat belegd in duurzame energie. Het volgende kon worden gevonden betreffende investeringen in duurzame energiedoor BpfBOUW:

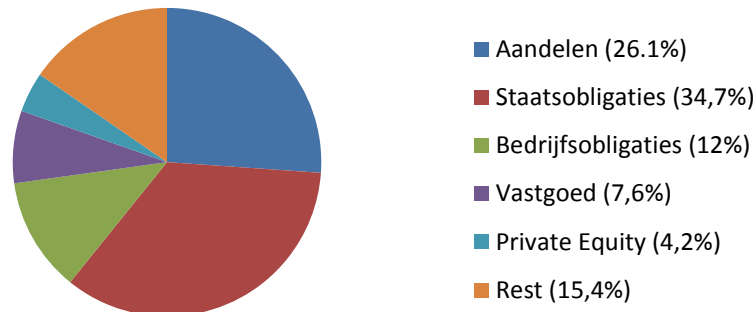
- Bij de infrastructuur is er sprake van investeringen in een investeringsfonds dat zich volledig richt op duurzame energieprojecten, zoals windmolenparken op het land en kleine watercentrales in Europa. Het is onbekend welk investeringsfonds dit is en wat de beleggingsportefeuille van dit fonds is. Naast dit fonds zijn er afspraken gemaakt over een co-investering in twee windmolenparken in Zweden.⁹
- Via een ander infrastructuurfonds is in 2011 belegd in 11 windmolenparken op land, een windmolenpark op zee en 13 zonne-energieprojecten. In totaal heeft dit infrastructuurfonds 320 miljoen euro geïnvesteerd in duurzame energie. Ook bij dit fonds is het onbekend welk fonds het betreft en wat de beleggingsportefeuille van dit fonds is.¹⁰

In totaal investeert bpfBOUW dus 0,17% (€ 55,7 miljoen) van het totale belegde vermogen in private duurzame energie. Er worden een aantal fondsen genoemd die investeren in private duurzame energie, waarvan één van deze fondsen investeert in Europa. Deze investeringen worden echter niet verder gespecificeerd, en het is dus onduidelijk of er privaat belegd wordt in duurzame energie in Nederland.

3. Stichting Pensioenfonds Openbaar Vervoer

Stichting Pensioenfonds Openbaar Vervoer (SPOV) heeft eind 2011 € 2.613 miljoen aan totale beleggingen.¹¹ Figuur 3 laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 3 Totale beleggingsportefeuille SPOV

Bron: SPOV, "Beleggingsportefeuille", SPOV, December 2011.

Via een aantal fondsen beheerd door het Franse AXA Private Equity investeert SPOV in duurzame energie. AXA Private Equity investeert 20% van de portefeuille in duurzame energie. In Europa investeert AXA Private Equity in Duitsland, Frankrijk, Italië, Polen Spanje en het Verenigd Koninkrijk (en dus niet in Nederland). Er is niet bekend hoeveel geld SPOV investeert via AXA private equity. De fondsen van AXA Private Equity waarin SPOV investeert zijn:¹²

- Co-investment Fund II
- Secondary Fund IV

Onder de noemer Maatschappelijk Verantwoord Beleggen investeert SPOV op het gebied van duurzame energie in een *Climate Awareness* obligatie van de Europese Investeringsbank. Met de opbrengsten van deze obligatie worden innovatieve energieprojecten in Europa ondersteund. In 2012 is via deze obligatie geïnvesteerd in de volgende projecten:¹³

- Scottish Power Electricity Networks, een project van € 30 miljoen in het **Verenigd Koninkrijk** bestaande uit de renovatie en uitbreiding van Scottish Power's elektriciteit transmissie en distributie.
- Northwind Offshore Wind, een project van € 28 miljoen in **België** bestaande uit het creëren van een 216 MW windmolenpark op zee.
- Toscana Energia Gas & Solar, een project van € 6 miljoen in **Italië** bestaande uit de installatie van zonnecellen op de daken van bedrijven in Toscane.
- Walney II Wind Farm, een project van € 68 miljoen in het **Verenigd Koninkrijk** bestaande uit het creëren van een 360 MW windmolenpark op zee.
- Solnova 1 & 3 Concentrated Solar Power, een project van € 19 miljoen in **Spanje** bestaande uit bouwen van een 50MW zonne-energiefabriek.
- La Boga Wind Power, een project van € 18 miljoen in **Spanje** bestaande uit het creëren van een 113MW windmolenpark.
- Manchasol 1&2 CSP, een project van € 58 miljoen in **Spanje** bestaande uit het bouwen en operabel krijgen van twee zonne-energiefabrieken van 50MWe per fabriek.

- EDA Power VII, een project van € 1 miljoen in **Portugal** bestaande uit het financieren van waterkrachtcentrales en windmolenparken.
- IMWIND Wind Power, een project van € 70 miljoen in **Oostenrijk** bestaande uit het creëren van vijf windmolenparken op land met een gezamenlijke capaciteit van 149MW.
- GDF Suez Polaniec Biomass Power Plant, een project van €16 miljoen in **Polen** bestaande uit het vervangen van een boiler gebruikmakend van kolen door een boiler gebruikmakend van biomassa.

Verder investeert SPOV op het gebied van duurzame maatschappelijke verandering en armoedebestrijding in het duurzame investeringsfonds Annona (een fonds dat zich voornamelijk bezighoudt met landbouw en voeding) en in microfinanciering in Afrika en Zuid-Amerika.¹⁴

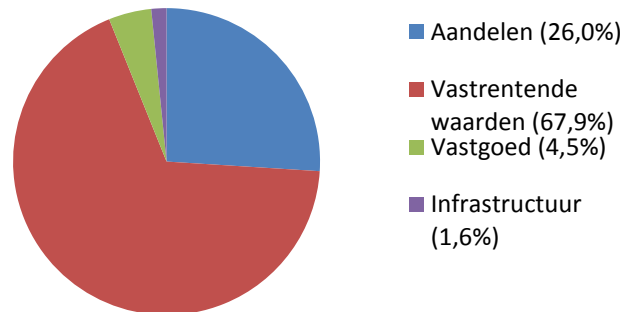
In totaal investeert SPOV eind 2011 4 miljoen euro van de in totaal 2.613 miljoen geïnvesteerde euro's in Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Dit komt neer op 0,15% van de totale beleggingen.¹⁵ Er is onbekend hoeveel hiervan wordt geïnvesteerd in duurzame energie.

Er is dus niet bekend hoeveel van het totale belegde vermogen wordt belegd in private duurzame energie. De private beleggingen in duurzame energie die wel nader gespecificeerd worden investeren niet in duurzame energie in Nederland. Het is dus onbekend of, en zo ja hoeveel SPOV privaat belegt in duurzame energie in Nederland.

4. Pensioenfonds Vervoer

Pensioenfonds Vervoer heeft eind 2011 € 12.629 miljoen aan totale beleggingen.¹⁶ Figuur 4 laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 4 Totale beleggingsportefeuille Pensioenfonds Vervoer

Bron: Pensioenfonds Vervoer, "Samenstelling normportefeuille 2011", *Pensioenfonds Vervoer*, December 2011.

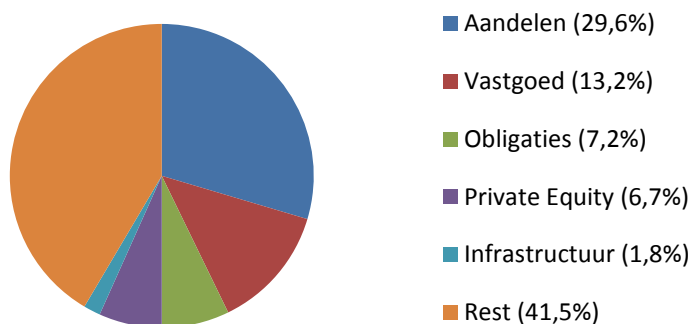
Onder overige beleggingen vallen bij Pensioenfonds Vervoer vastgoed, infrastructuur en impact investing (hieronder wordt investering in een microfinancieringsfonds bedoeld).¹⁷

Het pensioenfonds Vervoer investeert niet in duurzame energie.

5. Pensioenfonds Zorg en Welzijn

Pensioenfonds Zorg en Welzijn heeft eind 2011 € 110.688 miljoen aan totale beleggingen.¹⁸ Figuur 5 laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 5 Totale beleggingsportefeuille Pensioenfonds Zorg en Welzijn

Bron: Pensioenfonds Zorg en Welzijn, "Onderdelen van de portefeuille", *Pensioenfonds Zorg en Welzijn*, December 2011.

Pensioenfonds Zorg en Welzijn belegde in maart 2012 naar eigen zeggen € 507 miljoen van het totale vermogen in private beleggingen in duurzame energie, en deze beleggingen waren in de categorieën private equity, infrastructuur en real assets.¹⁹ Dit bedrag kwam neer op 0,51% van het totale belegde vermogen. Deze 0,51% zou nu neerkomen op een bedrag van € 564,5 miljoen privaat belegd in duurzame energie. Het pensioenfonds Zorg en Welzijn investeert in de volgende beleggingsmandaten -of fondsen van vermogensbeheerders die zich toeleggen op duurzame energie:

- Via vermogensbeheerder Glennmont Partners (voormalig BNP Paribas Clean Energy Partners (Verenigd Koninkrijk)) investeert pensioenfonds Zorg en Welzijn sinds 2009 in het BNP Clean Energy Fund. De marktwaarde van dit mandaat wordt tussen de € 100 en € 250 miljoen geschat. Het fonds investeert in duurzame energieprojecten die gebruik maken van zonne-energie, windenergie, biomassa en kleine waterkrachtcentrales. Het fonds onderneemt deze investeringen in het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Frankrijk, Portugal en Italië (en dus niet in Nederland).²⁰
- Via vermogensbeheerder Hg Pooled Management (Verenigd Koninkrijk) investeert pensioenfonds Zorg en Welzijn sinds 2006 in Hg Renewable Power Partners. De marktwaarde van dit mandaat wordt tussen de 0 en 50 miljoen euro geschat. Hg Renewable Power Partners investeert in duurzame energieprojecten in het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Zweden (en dus niet in Nederland). In het Verenigd Koninkrijk gaat het om een investering in bedrijf RidgeWind, dat zich bezighoudt met windparken op het land. Momenteel omvat deze investering 19 projecten van in totaal 419 MW. In Spanje gaat het om investeringen in Ondina, een van Spanjes grootste waterkrachtcentraleportefeuilles, en Mercurio, een van Spanjes grootste portefeuilles op het gebied van fotovoltaïsche zonne-installaties op de grond. In Zweden investeert Hg Renewable Power Partners in het bedrijf Venus Vind, een windplatform bestaande uit onder andere de Havsnäs, Ytterberg en Åmliden windmolenparken.²¹

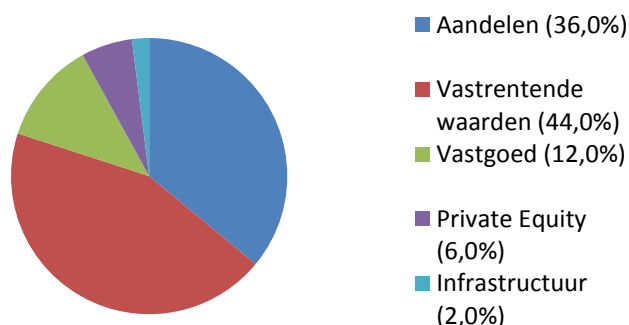
- Via vermogensbeheerder Triodos Investment Management (Nederland) investeert Pensioenfonds Zorg en Welzijn sinds 2007 in het Ampere Equity Fund. Het in 2007 en 2008 in dit fonds geïnvesteerde vermogen bedraagt 320 miljoen, verdeeld over vier institutionele beleggers. Geschat kan dus worden dat PZV voor € 80 miljoen in dit fonds participeert, de marktwaarde van deze investering is echter onbekend. Het Ampere Equity Fund investeert in duurzame-energieprojecten in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Nederland, Frankrijk, Spanje en Italië.²²
 - In het **Verenigd Koninkrijk** heeft het Ampere Equity fund een minderheidsbelang in het 367 MW windmolenpark op zee genaamd Walney en 50% van de aandelen van Carragh Gheal, een 46 MW windmolenpark op het land dat eind 2012 operabel moet zijn.
 - In **Duitsland** is het fonds eigenaar van het 22,5 MW windmolenpark Spremberg in Oost-Duitsland. Verder is het fonds in Duitsland eigenaar van drie andere windmolenparken met een capaciteit van 39,6 MW en 90% eigenaar van een portefeuille van 4 windmolenparken.
 - In **Nederland** heeft het Ampere Equity Fund een 32% aandeel in het 44 MW windmolenpark in Koegorspolder te Zeeland.
 - In **Frankrijk** is het fonds grootaandeelhouder in een portfolio van in totaal 5MW aan zonne-energieprojecten en is het mede-eigenaar van een 34 MW fotovoltaïsche portefeuille met installaties in Auvergne en PACA.
 - In **Spanje** is het Ampere Equity Fund actief in zonne-energie en windenergie. De zonne-energieprojecten vinden plaats in Andalusië. Het fonds heeft een daar een 24,5% aandeel in de 46 MW zonne-portefeuille, welke bestaat uit 9 verschillende plekken. Verder is het fonds in Spanje 50% eigenaar van de zonneparken Aznacollar en Los Cabezos, beide met een capaciteit van 2,2MW. Tot slot is het Ampere Equity Fund geheel eigenaar van het Murcia zonnepark. Wat betreft windmolenparken is het fonds in Spanje eigenaar van twee windmolenparken waaraan gewerkt wordt.
 - In **Italië** is het Ampere Equity Fund actief in zonne-energie. Het heeft daar geïnvesteerd in een portefeuille van fotovoltaïsche zonneprojecten in de regio van Puglia. Het fonds is eigenaar van 75% van twee 1MW projecten met een totale capaciteit van 20MW.

In totaal investeert Pensioenfonds Zorg en Welzijn dus 0,51% (€ 564,5 miljoen) van het totale belegde vermogen in private duurzame energie. Er is één specifieke investering bekend in private duurzame energie in Nederland, maar van de bekende investeringen wordt de rest in het buitenland geïnvesteerd. De private beleggingen in duurzame energie in Nederland zijn dus zeer gering en het overgrote deel wordt belegd in de rest van Europa.

6. PNO Media

Het pensioenfonds PNO Media heeft eind 2011 € 3.441 miljoen aan totale beleggingen.²³ Figuur 6 laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 6 Totale beleggingsportefeuille PNO Media

Bron: PNO Media, "Strategische Beleggingsportefeuille", *PNO Media*, December 2011.

PNO Media heeft enkele beleggingen in de portefeuille die specifiek zijn gericht op duurzaamheid. Zo is geïnvesteerd in een fonds voor microfinanciering. Ook is geïnvesteerd in een infrastructuurfonds dat zich richt op zowel sociale infrastructuur, bijvoorbeeld verzorgingstehuizen, als op duurzame energievoorzieningen.²⁴ Eind 2011 bestond 75% van de private equity portefeuille uit beleggingen in Europa. Er is niet bekend hoeveel procent van het totaal belegde vermogen PNO Media investeert in private duurzame energie.

De volgende specifieke investeringen in duurzame energiefondsen/projecten door PNO Media zijn gevonden:

- Via een aantal fondsen die worden beheerd door het Franse AXA Private Equity investeert PNO Media in duurzame energie. AXA Private Equity investeert 20% van de portefeuille in duurzame energie. In Europa investeert AXA Private Equity in Duitsland, Frankrijk, Italië, Polen Spanje en het Verenigd Koninkrijk (en dus niet in Nederland). Er is niet bekend hoeveel geld PNO Media investeert via AXA Private Equity. De fondsen van AXA Private Equity waarin PNO Media investeert zijn:²⁵
 - AXA Early Secondary Fund III-1
 - AXA Infrastructure Fund III
 - AXA Secondary Fund V
- Via de Amerikaanse CIM Group investeert PNO Media in twee duurzame energieprojecten. Deze projecten bestaan uit een opslagplaats voor water in Californië en een zonnecelpark van 1500MW in Toronto, Canada. Er is niet bekend hoeveel geld PNO Media via de CIM Group investeert. De fondsen van CIM Group waarin PNO Media investeert zijn:²⁶
 - CIM Fund III
 - CIM Urban Reit LLC
- Via de Nederlandse fondsmanager DIF investeert PNO Media in het fonds DIF Infrastructure II (grootte: 571 miljoen euro). Dit fonds investeert in PPP/PFI projecten (wegen, scholen, ziekenhuizen) en duurzame energie (wind- en zonne-energie op land). Het fonds investeert in België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. In Nederland heeft het fonds sinds 2007 een 68%

aandeel in een 44 MW windmolenpark in Koegorspolder te Zeeland. Verder investeert het fonds in 15 windmolenparken in Duitsland, zes windmolenparken in Frankrijk en twee zonne-energieparken in Spanje. Er is niet bekend hoeveel geld PNO Media via het fonds DIF Infrastructure II investeert.²⁷

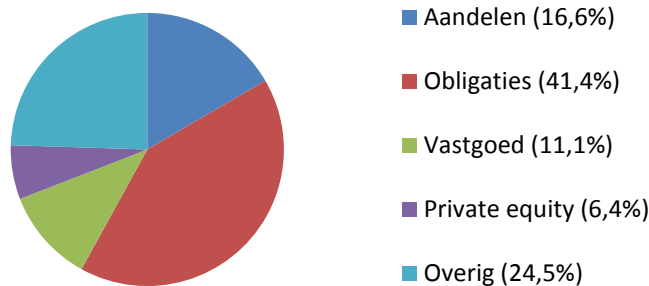
- Via Deutsche Asset & Wealth Management (vroeger RREEF Infrastructure) investeert PNO Media in het fonds RREEF Pan European Infrastructure. Deutsche Asset & Wealth Management investeert voor 8% in duurzame energie, uitsluitend in Spanje. Het investeert daar in zowel wind- als zonne-energie. Er is niet bekend hoeveel geld PNO Media via het fonds RREEF Pan European Infrastructure investeert.²⁸

PNO Media specificeert niet hoeveel er van de totale beleggingsportefeuille wordt geïnvesteerd in duurzame energie. Er is één specifieke investering bekend in private duurzame energie in Nederland, maar van de bekende investeringen wordt de rest in het buitenland geïnvesteerd, vooral in Europa. De private beleggingen in duurzame energie in Nederland zijn dus zeer gering en het overgrote deel wordt belegd in de rest van Europa.

7. Spoorwegpensioenfondsen

Stichting Spoorwegpensioenfondsen heeft eind 2011 € 11.685 miljoen aan totale beleggingen.²⁹ Laat de verdeling van deze beleggingen over de verschillende categorieën zien:

Figuur 7 Totale Beleggingsportefeuille Spoorwegpensioenfondsen

Bron: Spoorwegpensioenfondsen, "Wegingen beleggingsportefeuille ultimo 2011", Spoorwegpensioenfondsen, December 2011.

De overige categorieën in de totale beleggingsportefeuille bestaan onder andere uit de opportunityportefeuille (1,8% van de totale beleggingsportefeuille). Voor deze portefeuille worden o.a. beleggingen geselecteerd die een positief maatschappelijk effect in bredere zin hebben. Een van deze beleggingen betreft *Climate Awareness* obligaties uitgegeven door de Europese Investeringsbank. Met de opbrengsten van deze obligaties worden innovatieve energieprojecten in Europa ondersteund. In 2012 is via deze obligaties geïnvesteerd in de volgende projecten:³⁰

- Scottish Power Electricity Networks, een project van € 30 miljoen in het **Verenigd Koninkrijk** bestaande uit de renovatie en uitbreiding van Scottish Power's elektriciteit transmissie en distributie.
- Northwind Offshore Wind, een project van € 28 miljoen in **België** bestaande uit het creëren van een 216 MW windmolenpark op zee.
- Toscana Energia Gas & Solar, een project van € 6 miljoen in **Italië** bestaande uit de installatie van zonnecellen op de daken van bedrijven in Toscane.
- Walney II Wind Farm, een project van € 68 miljoen in het **Verenigd Koninkrijk** bestaande uit het creëren van een 360 MW windmolenpark op zee.
- Solnova 1 & 3 Concentrated Solar Power, een project van € 19 miljoen in **Spanje** bestaande uit bouwen van een 50MW zonne-energiefabriek.
- La Boga Wind Power, een project van € 18 miljoen in **Spanje** bestaande uit het creëren van een 113MW windmolenpark.
- Manchasol 1&2 CSP, een project van € 58 miljoen in **Spanje** bestaande uit het bouwen en operabel krijgen van twee zonne-energiefabrieken van 50MWe per fabriek.
- EDA Power VII, een project van € 1 miljoen in **Portugal** bestaande uit het financieren van waterkrachtcentrales en windmolenparken.
- IMWIND Wind Power, een project van € 70 miljoen in **Oostenrijk** bestaande uit het creëren van vijf windmolenparken op land met een gezamenlijke capaciteit van 149MW.
- GDF Suez Polaniec Biomass Power Plant, een project van €16 miljoen in **Polen** bestaande uit het vervangen van een boiler gebruikmakend van kolen door een boiler gebruikmakend van biomassa.

De volgende beleggingen maken ook uit van de opportunityportefeuille van het Spoorwegpensioenfondsen:³¹

- Infrastructuur (hier kan duurzame energie onder vallen, dit wordt echter niet nader gespecificeerd);
- Biodiesel Mali Biocarburant SA, een bedrijf dat in Mali biodiesel produceert op basis van jatropha;
- Annona, een fonds dat zich voornamelijk bezighoudt met landbouw en voeding;
- Microfinanciering.

Er is dus niet bekend hoeveel van het totale belegde vermogen het Spoorwegpensioenfonds privaat belegt in duurzame energie. Er is één specifieke investering in een project bekend in private duurzame energie in Nederland, maar van de bekende investeringen wordt de rest elders in Europa geïnvesteerd. De private beleggingen in duurzame energie in Nederland zijn dus zeer gering en het overgrote deel wordt belegd in de rest van Europa.

Bronverwijzingen

- 1 De Nederlandsche Bank, "Table 8.9 Pension assets invested at pension funds' risk", *De Nederlandsche Bank*, 20 september 2012.
- 2 APB, "Jaarverslag ABP 2011", *ABP*, 2012.
- 3 Profundo, "Benchmark Pensioenfondsen en Klimaat", *Profundo*, april 2012.
- 4 APB, "Verslag Verantwoord Beleggen 2011", *ABP*, 2012.
- 5 APB, "Jaarverslag 2010", *ABP*, 2011.
- 6 Pensioenfonds Zorg en Welzijn, "Transparantielijsten - (In)directe vermogensbeheerders en hun beleggingsmandaten of fondsen per 31 december 2011", *website Pensioenfonds Zorg en Welzijn* (<http://app.pfzw.nl/transparantielijsten/Beleggingsmandaten.asp>), bekeken in Maart 2013; Triodos Bank, "Ampere Equity Fund – Portfolio", *website Triodos Bank* (www.triodos.com), bekeken in Maart 2013.
- 7 APB, "Jaarverslag ABP 2011", *ABP*, 2012.
- 8 BPFbouw, "Jaarverslag 2011", *Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de bouwnijverheid*, 2012.
- 9 BPFbouw, "Verslag verantwoord beleggen 2011", *BPFbouw*, 2012.
- 10 BPFbouw, "Verslag verantwoord beleggen 2011", *BPFbouw*, 2012.
- 11 SPOV, "Jaarverslag 2011", *SPOV*, 2012.
- 12 PNO Media, "Beleggingen – Alternatieve beleggingen", *website PNO Media* (www.pnomedia.nl), bekeken in Maart 2013; AXA Private Equity, "Portfolio" and "Infrastructure" *website AXA Private Equity* (www.axaprivateequity.com), bekeken in Maart 2013.
- 13 European Investment Bank, "EIB Climate Awareness Bonds", *European Investment Bank*, januari 2013.
- 14 SPOV, "Jaarverslag 2011", *SPOV*, 2012.
- 15 SPOV, "Jaarverslag 2011", *SPOV*, 2012.
- 16 Pensioenfonds Vervoer, "Jaarverslag 2011", *Pensioenfonds Vervoer*, 2012.
- 17 Pensioenfonds Vervoer, "Jaarverslag 2011", *Pensioenfonds vervoer*, 2012.
- 18 Pensioenfonds Zorg en Welzijn "Jaarverslag 2011", *Pensioenfonds Zorg en Welzijn*, 2012.
- 19 Profundo, "Benchmark Pensioenfondsen en Klimaat", *Profundo*, april 2012.
- 20 Pensioenfonds Zorg en Welzijn, "Transparantielijsten - (In)directe vermogensbeheerders en hun beleggingsmandaten of fondsen per 31 december 2011.", *website Pensioenfonds Zorg en Welzijn* (<http://app.pfzw.nl/transparantielijsten/Beleggingsmandaten.asp>), bekeken in Maart 2013; Business Wire, "BNP Paribas Clean Energy Partners Agrees Spin off to Become Glennmont Partners", *website Business Wire* (www.businesswire.com), bekeken in Maart 2013.
- 21 Pensioenfonds Zorg en Welzijn, "Transparantielijsten - (In)directe vermogensbeheerders en hun beleggingsmandaten of fondsen per 31 december 2011.", *website Pensioenfonds Zorg en Welzijn* (<http://app.pfzw.nl/transparantielijsten/Beleggingsmandaten.asp>), bekeken in Maart 2013; Hg Capital, "Our portfolio – investments", *website Hg Capital* (www.hgcapital.com), bekeken in Maart 2013.
- 22 Pensioenfonds Zorg en Welzijn, "Transparantielijsten - (In)directe vermogensbeheerders en hun beleggingsmandaten of fondsen per 31 december 2011.", *website Pensioenfonds Zorg en Welzijn* (<http://app.pfzw.nl/transparantielijsten/Beleggingsmandaten.asp>), bekeken in Maart 2013; Triodos Bank, "Ampere Equity Fund – Portfolio", *website Triodos Bank* (www.triodos.com), bekeken in Maart 2013.
- 23 PNO Media, "Jaarverslag 2011", *PNO Media*, 2012.
- 24 PNO Media, "Jaarverslag 2011", *PNO Media*, 2012.
- 25 PNO Media, "Beleggingen – Alternatieve beleggingen", *website PNO Media* (www.pnomedia.nl), bekeken in Maart 2013; AXA Private Equity, "Portfolio" and "Infrastructure" *website AXA Private Equity* (www.axaprivateequity.com), bekeken in Maart 2013.
- 26 PNO Media, "Beleggingen – Alternatieve beleggingen", *website PNO Media* (www.pnomedia.nl), bekeken in Maart 2013; CIM Group, "Investments – Infrastructure – Renewable Energy", *website CIM Group* (www.cimgroup.com), bekeken in Maart 2013.

- 27 PNO Media, “Beleggingen – Alternatieve beleggingen”, *Website PNO Media (www.pnomedia.nl)*, bekeken in Maart 2013; DIF, “Funds – Investment Overview”, *Website dif (www.dif.eu)*, bekeken in Maart 2013.
- 28 PNO Media, “Beleggingen – Alternatieve beleggingen”, *website PNO Media (www.pnomedia.nl)*, bekeken in Maart 2013; Deutsche Asset & Wealth Management, “Our investments”, *website Deutsche Asset & Wealth Management (www.rreefinfrastructure.com)*, bekeken in Maart 2013.
- 29 APB, “Jaarverslag ABP 2011”, *ABP*, 2012.
- 30 European Investment Bank, “EIB Climate Awareness Bonds”, *European Investment Bank*, januari 2013.
- 31 Spoorwegpensioenfonds, “Helder over beleggingen – Beleggingscategorieën”, *website Spoorwegpensioenfonds (www.spoorwegpensioenfonds.nl)*, bekeken in maart 2013.